

Julemærkesanatoriet
- bygningernes historie
fra tuberkulosesanatorium
til sygeplejemuseum og
4-stjernet hotel

Dansk
Sygeplejehistorisk
Museum

Koldingfjord - bygningernes historie

- fra julemærkehjem til sygeplejemuseum og 4-stjernet hotel

Forsidebillede: Julemærkesanatoriets liggehal. Foto: Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Kilde: Koldingfjord 1911-2011 - Fra julemærkesanatorium til internationalt hotel

Jubilæumsbog udgivet af Koldingfjord. www.100aar.koldingfjord.dk

Foto: Hvor intet andet er angivet: Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Grafisk enhed 15-39

Copyright © Dansk Sygeplejeråd

Alle rettigheder forbeholdes

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse er kun tilladt med angivelse af kilde.

Forord

Hotel Koldingfjord og Dansk Sygeplejehistorisk Museum var oprindeligt et tuberkulose-sanatorium for børn, og bygningerne fortæller en lang og spændende historie om tuberkulosebehandling- og pleje i begyndelsen af 1900-tallet.

Sanatoriet blev etableret takket være det nye julemærke, der kom for første gang i 1904. Julemærket blev en kæmpesucces, og det første synlige resultat af indtægten blev Julemærkehjemmet i Kolding, en slotslignende bygning med en enestående beliggenhed ned mod Kolding Fjord. Tuberkulosesanatoriet åbnede i 1911 og måtte hurtigt udvide for at kunne dække behovet i en tid, hvor tuberkulosen var den store svøbe blandt fattigfolk.

Julemærkehjemmet har dannet rammen om mange børns skæbner og om arbejdslivet for de mange ansatte, sygeplejersker, elever, læger og andre faggrupper, der arbejdede og boede på sanatoriet. Trods omfattende renoveringer ligger der i bygningerne fortsat et ekko af de mange indlagte børn, de ansattes arbejdsliv, disciplinen og det strenge hierarki, der herskede.

Det er et privilegium at forvalte denne historiske overlevering om en vigtig indsats for folkesundheden og om de sygeplejersker, der gjorde det muligt.

Grete Christensen

Formand, Dansk Sygeplejeråd

Formand, bestyrelsen for Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Peder Madsen

Adm. direktør, Hotel Koldingfjord

Julemærkesanatoriet i Kolding på julemærket 1908

Det startede med et julemærke

I 1903 blev postekspedient Einar Holbøll på Købmagergades Posthus så irriteret over den megen julepost, at han fik idéen til en slags strafporto. For at kunne promovere idéen forklædte han den som velgørenhed: Et julemærke til indsamling af penge til et tuberkulosesanatorium for børn. Det første julemærke blev lanceret i 1904 med et portræt af dronning Louise som motiv, og det kostede den gang to øre.

Det første julemærke 1904 med dronning Louise

Tuberkulose var den tids store dræber, og i år 1900 skyldtes hver tredje dødsfald tuberkulose – eller tæring, som det også blev kaldt. Det var en udpræget fattigmandssygdom, og den eneste behandling man kendte, var god ernæring, hvile og masser af frisk luft. Det foregik på store sanatorier, der blev oprettet fra 1900 med Vejlefjord som det første. Men de var alle for voksne patienter - der manglede et sanatorium kun for børn.

Julemærket blev en kæmpesucces, og Julemærkekomitéen gik i gang med at få et sanatorium for børn op at stå. Efter mange genvordigheder med en fugtig undergrund og massive budgetoverskridelser stod Julemærkehjemmet i Kolding klar i 1911. Et majestætisk byggeri, der skulle stå som et mønstereksempel for tuberkulosebehandlingen i Danmark.

Julemærkesanatoriet 1901 fra Illustreret Tidende 2.7.1911 med teksten "Det nyfuldendte Julemærkesanatorium ved Kolding Fjord, hvis Omkostninger har vakt saa stor Opmærksomhed, at deres Betimelighed nu undersøges i en Kommission".

Ved åbningen var der plads til 120 børn i alderen 4-15 år, men det viste sig hurtigt at være for lidt. I 1917 åbnede en pavillon til mindre børn, Fjordglimt, der i dag huser Dansk Sygeplejehistorisk Museum. I 1933 kom endnu en mindre bygning til, Granly, der i dag danner ramme for museets magasiner og arkiver. Sanatoriets samlede kapacitet var nu 185 sengepladser, men man måtte alligevel give afslag på mange indlæggelser.

Afdeling F1 i Fjordglimt med to sygeplejersker og børn i 1950

Tuberkulosebehandlingen

Når et barn blev indlagt, startede kuren med sengeleje, indtil barnet var feberfrit. Det kunne tage mange måneder. Først da feberen var væk, begyndte den egentlige kur i form af dagligt ophold i den friske luft i liggehallen kombineret med god ernæring og regelmæssig motion.

Piger i liggehallen 1939

Drenge får behandling med kulbuelys

Nogle af børnene fik lungepustning, indsprøjtning af luft mellem lungehinderne, så lungen klappede sammen og kunne få ro til at hele op. Lysbehandling med kulbuelys var også en almindelig behandling, hvor børnene lå under kulbuelamper to timer tre gange om ugen.

Hver 14. dag blev børnene undersøgt med røntgengennemlysning og maveskylning for at undersøge, om der stadig var tuberkulose-baciller. Først når prøverne havde været negative tre gange i træk, kunne man blive udskrevet og komme hjem.

I gennemsnit var børnene indlagt i omkring et år, og helbredelsesprocenten var høj – omkring 85%. Men nogle børn var indlagt i flere år, og mange børn fik kun sjældent eller aldrig besøg af sine forældre og familien. Selv om sanatoriet gjorde meget ud af at fejre fødselsdage og højtider, var det en ensom affære at være barn på sanatoriet.

De grønlandske børn på sanatoriet

Med tiden faldt forekomsten af tuberkulose i Danmark, og i 1939 var antallet af tuberkulosepatienter bragt ned til 3,4 pr. 10.000 indbyggere, og Danmark var dermed det land i Europa, hvor tuberkulosedødeligheden var lavest. I 1959, hvor Julemærkesanatoriet lukkede, var tuberkulosedødeligheden i Danmark helt nede på 0,4 pr. 10.000 indbyggere.

Efter 2. verdenskrig tog sanatoriet derfor imod tuberkuloseramte børn fra Sydslesvig og især fra Grønland. De mange grønlandske børn var en særlig udfordring. Dels kunne der være sprogmæssige problemer, dels var de grønlandske børn om muligt endnu mere isolerede end de danske børn, fordi de aldrig fik besøg hjemmefra.

De ældste drenge boede på 1. sal, her sidder en grønlandsk dreng i afdelingen med vaskefadene foran sig.

De grønlandske børn kom til Danmark som følge af den danske indsats med opsporing af tuberkulose, der var meget udbredt på Grønland. Røntgenskibet „Misigssut“ sejlede fra udsted til udsted, hvor børnene bogstaveligt blev trukket gennem røntgengennemlysningsapparatet. Hvis der blev konstateret tuberkulose, blev barnet sendt til Julemærkesanatoriet i Kolding.

Tuberkulosesanatoriet lukker og Koldingfjordskolen opstår

I 1959 lukkede sanatoriet. Tuberkulosen var praktisk taget udryddet, og der var ikke basis for at drive det videre. Fra 1960 til 1988 blev Koldingfjord anvendt af Åndssvageforsorgen som en filial af Den Kellerske Institution i Brejning.

De mange bygninger husede forskellige institutioner og afdelinger med hver deres målgruppe. Fra ældre og stærkt plejekrævende åndssvage, til unge der skulle undervises med henblik på at få en tilværelse så nær det normale som muligt. Det samlede navn for alle institutionerne var Koldingfjordskolen - et navn der stod malet på en rød portal ved indkørslen.

Med tiden var bygningerne meget nedslidte og forholdene så ringe for beboerne, at Koldingfjordskolen kom i mediernes søgelys. Med kommunalreformen i 1970 blev Statens Åndssvageforsorg nedlagt og ansvaret for de udviklingshæmmede decentraliseret til amterne. Forholdene for beboerne blev nu udviklet i retning af mere menneskelige forhold og selvstændighed for det enkelte individ og, og de bygningsmæssige rammer blev forbedret.

I 1980'erne blev de store institutioner dog lukket en efter en, og Koldingfjordsskolen måtte til sidst dreje nøglen om. Den sidste beboer og de sidste ansatte forlod Koldingfjord i 1988.

Koldingfjord åbner som hotel – og sygeplejemuseum

I 1987 købte Sygeplejerskernes Ejendoms Selskab sammen med Hjemmesygeplejerskernes Ejendoms Selskab bygningerne og overtog planerne om at omdanne bygningerne til et konferencehotel, som Islef Gruppen havde udarbejdet. Dansk Sygeplejeråds daværende formand, Kirsten Stallknecht så købet som en god investering, men hun havde også et skarpt blik for stedets enestående beliggenhed og historiske værdi.

Hotel Koldingfjord

Efter en omfattende renovering åbnede Koldingfjord som hotel den 27. april 1990. Siden har hotellet løbende udviklet sin forretningsidé og fremstår i dag som en hyldest til fornem dansk møbeldesign. Det er klassificeret som et firestjernet hotel, mens konferencefaciliteterne har de maximale fem stjerner. Det bliver også flittigt brugt af Dansk Sygeplejeråds medlemmer, der som en del af deres medlemskab nyder godt af hotellets tilbud.

Da sygeplejerskerne overtog bygningerne, fik Kirsten Stallknecht øje på de to pavilloner, der var blevet bygget til de helt små børn, Fjordglimt og Granly. Idéen om at skabe et sy-

geplejemuseum begyndte at tage form, og da der i 1990'erne blev nedlagt mange mindre sygehuse og plejehjem, fik sygeplejerskerne lov til at samle gamle genstande, der ellers ville være sendt til destruktion.

I 1999, året for Dansk Sygeplejeråds 100-års jubilæum, åbnede de to gennemrenoverede pavilloner som Dansk Sygeplejehistorisk Museum, der den dag i dag er et af de få sygeplejemuseer i verden. Her kan gæsterne fordybe sig i fagets lange historie og få genopfrisket egne erindringer om hospitalsindlæggelser og andre møder med sundhedsvæsenet. For sygeplejersker er museet en helt speciel oplevelse, og stedet bliver brugt i undervisningen af både sygeplejerskestuderende og social- og sundhedsselever.

Dansk Sygeplejehistorisk Museum i den tidligere børnepavillon, Fjordglimt.

Læs meget mere

Koldingfjord 1911 – 2011 - Fra julemærkesanatorium til internationalt hotel
Jubilæumsbog.

Kan downloades på Koldingfjords hjemmeside www.100aar.koldingfjord.dk

Dansk Sygeplejeråd

Sankt Annæ Plads 30, 1250 København K

Telefon 33 15 15 55

dsr@dsr.dk **www.dsr.dk**